

УДК 082.1:63(1-11)(477.83/.86)“19”

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/his.2023.55.13428>

УКРАЇНСЬКІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ВИДАННЯ І ГОСПОДАРСЬКО-КООПЕРАТИВНІ ЧАСОПИСИ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ (перша половина XX ст.)

Любов ПИНДА

Львівський національний аграрний університет,
Наукова бібліотека
вул. Володимира Великого, 1, Дубляни, 80381, Україна,
e-mail: lnaulib@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-1522-9459>

Становлення господарсько-кооперативних видань Східної Галичини було пов'язано з діяльністю українських просвітницьких господарсько-кооперативних товариств, спілок, об'єднань. Проаналізовано п'ять серійних видань фахових товариств: “Бібліотека «Сільського господаря»” (1909–1944), “Видавництво крайового молочарського союзу «Маслосоюз»” (1908–1939), “Кооперативна бібліотека” (1923–1938) та “Бібліотека Ревізійного союзу українських кооперативів” (1926–1939), “Господарської бібліотеки” (1908–1910–?). Зазначено, що основним організаційним і координаційним центром було українське крайове товариство “Сільський Господар”, що розгорнуло впродовж 1910–1944 рр. випуск універсальних і галузевих сільсько-господарських видань та господарсько-кооперативних часописів (5 назв часописів та 4 додатки до них). Охарактеризовано господарсько-кооперативні видання галузевих кооперативних центрів Галичини: “Центробанк” (центр української кредитової кооперації), “Центросоюз” (українська заготівельно-збутова кооперація), “Маслосоюз” (молочарська кооперація), “Народна торгівля” (споживча кооперація). Відзначено, що видавнича діяльність цих центрів сприяла становленню і пропаганді кооперативного способу організації сільськогосподарського виробництва та піднесенню господарської культури краю. Проаналізовані кооперативні часописи на всіх етапах зазначеного історичного розвитку слугували цінним джерелом інформації для вчених і практиків галицької кооперації.

Ключові слова: сільськогосподарські видання, господарсько-кооперативні часописи, Східна Галичина, кооперація, громадська агрономія, молочарська кооперація, кредитова кооперація, заготівельно-збутова кооперація.

Актуальність теми. Історико-книгознавчі дослідження сьогодні орієнтовані на вивчення та переосмислення переломних моментів в історії України в цілому та її регіонів зокрема. До важливих періодів історії одного з її регіонів – Східної Галичини – належить перша половина XX ст., коли цей край входив до складу Австро-Угорщини та Польщі. Цей період характеризується новими підходами до господарсько-кооперативної політики краю, що сприяло активізації видавничої діяльності у сфері сільського господарства. Вивчення та узагальнення досвіду видавничої справи шляхом аналізу

джерел і літератури про діяльність товариства “Сільський господар”, “Ревізійного союзу українських кооперативів” (РСУК), “Маслосоюзу” та окремих осіб – діяльних їх учасників сприятиме підвищенню результативності пошуку ефективних засобів та механізмів реформування сільського господарства сучасної України.

Мета роботи. На основі історико-книгознавчого аналізу документально-інформаційного масиву встановити рівень та напрями розвитку сільськогосподарської науки та освіти в Східній Галичині першої половини ХХ ст.

Аналіз останніх публікацій. Значну увагу пропаганді української сільськогосподарської періодики приділяв Варфоломій Ігнатієнко, який підготував історико-бібліографічну працю “Бібліографія української преси (1816–1916)”. Цей показник побудований за етнографічно-територіальним принципом і нараховує 23 позиції господарсько-кооперативної преси Галичини¹. Своєрідним продовженням праці В. Ігнатієнка стало дослідження Євгена Місила “Бібліографія української преси в Польщі (1918–39) і Західньо-Українській Народній Республіці (1918–19)”². Як зауважив автор, українських показників, які виходили би рік за роком і реєстрували всі українські періодичні видання, не існувало. На його думку, частково таку роль виконував “Urzędowy Wykaz Drukow” (“Урядовий облік відбитків”), що видавали Національна бібліотека та міністерство віросповідань і народної освіти. Фактографічну інформацію з відповідним аналізом господарсько-кооперативних часописів знаходимо в публікаціях Андрія Жука³ та монографічному виданні Аркадія Животка⁴.

Проблеми дослідження періодики в універсальному галузевому та регіональному зрізах пов’язані з дослідним центром періодики при Львівській національній науковій бібліотеці ім. В. Стефаника (ЛННБ) НАН України, заснованого 1993 р. Завданням цього центру є повна реєстрація періодичних видань від початку ХІХ ст. і до наших днів. Важливим напрямом діяльності центру є підготовка фундаментальних бібліографічних посібників. Привертає увагу виданий ЛННБ науково-довідковий посібник “Українські часописи Коломиї (1865–1994 рр.): історико-бібліографічне дослідження”⁵. Серед видань згаданого центру доцільно згадати працю Марії Галушко “Українські

¹ Варфоломій Ігнатієнко, *Українська преса (1816–1916 рр.)* (Харків; Київ: Держвидав України, 1930).

² Євген Місило, уклад., *Бібліографія української преси в Польщі (1918–39) і Західньо-Українській Народній Республіці (1918–19)* (Едмонтон: Видавництво Канадського інституту українських студій, 1991).

³ Андрій Жук, “Українська господарсько-кооперативна преса,” *Господарсько-кооперативний часопис* 1–2 (1931): 4–6; Андрій Жук, “Про перших кооператорів і першу кооперативну літературу на В. Україні,” *Кооперативна Республіка* 2 (1932): 61–65, 5 (1932): 171–174, 8 (1932): 268–271.

⁴ Аркадій Животко, *Історія української преси* (Мюнхен: Український Технічно-Господарський Інститут, 1989–1990).

⁵ Мирослав Романюк і Марія Галушко, *Українські часописи Коломиї (1865–1994 рр.): історико-бібліографічне дослідження* (Львів: Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України, 1996).

часописи Станіслава (1879–1944 рр.): історико-бібліографічне дослідження” (2001)⁶. Максимальною повнотою обліку та аналізу періодичних видань відзначається тритомне історико-бібліографічне дослідження “Українські часописи Львова 1848–1939 рр.”⁷.

Серед праць сучасних дослідників розглядуваної у статті тематики варто виокремити доробок Галини Білавич⁸, Віталія Виздрика⁹, Олесі Дроздовської¹⁰, Любові Пинди¹¹.

Привертає увагу монографічний рівень дослідження всіх сторін діяльності товариства “Сільський господар” у виданнях української діаспори. Зокрема, “Матеріали до бібліографії господарської літератури, виданої в Галичині, на Волині, Закарпатті й Буковині, 1788–1944” Михайла Боровського є найбільш повною бібліографією товариства “Сільський господар”¹². Для неї характерне широке тематичне та хронологічне охоплення матеріалу. У виданні відображено інформацію про літературу, випущену товариством за весь період його видавничої діяльності.

Основний книжковий масив українських господарсько-кооперативних видань Галичини перших чотирьох десятиліть ХХ ст. становили серійні видання просвітницьких і господарських товариств та окремих осіб. Це “Бібліотека «Сільського господаря»” (1909–1944), “Видавництво крайового молочарського союзу «Маслосоюз»” (1908–1939), “Кооперативна бібліотека” (1923–1938) та “Бібліотека Ревізійного союзу українських кооператив” (1926–1939). Випуску цих серій зумовила відсутність у краї української сільськогосподарської та господарсько-кооперативної літератури і потреба піднести господарську культуру села друкованим словом. Задоволення цієї потреби галицьких хліборобів і кооператорів, окрім господарсько-кооперативних часописів, було покладено на відповідні серійні видання.

Завдяки зусиллям представників суспільної агрономії розвивалася різнопланова преса для аграріїв (агрономічна, пасічницька, садово-городнича,

⁶ Марія Галушко, *Українські часописи Станіслава (1879–1944 рр.): історико-бібліографічне дослідження* (Львів: Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України, 2001).

⁷ Мирослав Романюк і Марія Галушко, уклад., *Українські часописи Львова, 1848–1939 рр.: історико-бібліографічне дослідження*, 3 т. (Львів: Світ, 2001–2003).

⁸ Галина Білавич, “Роль періодичної преси в поширенні господарсько-кооперативних знань українців (Західна Україна, початок ХХ ст.),” *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* 18 (1) (2014): 63–72.

⁹ Віталій Виздрик, “Галицьке село на сторінках українських часописів (20–30-ті рр. ХХ ст.),” *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства* 3 (2013): 263–272.

¹⁰ Олесь Дроздовська, *Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939 рр.): історико-бібліографічне дослідження* (Львів: Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України, 2001).

¹¹ Любов Пинда, “Кооперативні часописи Галичини як джерело бібліографічної інформації (1904–1939),” *Вісник Книжкової палати* 10 (1998): 24–27; Любов Пинда, “Українські господарсько-кооперативні часописи Галичини 1920–1930-х років,” *Вісник Львівського університету. Серія книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології* 10 (2015): 198–213.

¹² Михайло Боровський, *Матеріали до бібліографії господарської літератури, виданої в Галичині, на Волині, Закарпатті й Буковині, 1788–1944* (Вінніпег: Накладом УВАН, 1968).

навчально-виховна), випускалася фахова література, було створено українське хліборобське шкільництво, кардинально реформовано сільськогосподарську культуру українців.

Українські організації “Просвіта”, “Сільський господар”, українські кооперативи видавали у Галичині часописи, книжки, брошури агрокультурного змісту. До 1908 р. “Просвіта” видала 80 книжок на сільськогосподарську тематику. Після 1908 р. розпочалось видання окремої серії господарських книжок – “Господарської бібліотеки”. Всього вийшло шість підручників у восьми томах, у тому числі “Взірцевий господар”, який вважали найкращим підручником для українських хліборобів¹³.

Значно активізувалась видавнича діяльність “Сільського господаря” за Євгена Храпливого. З його ініціативи 1928 р. до складу серії увійшли щорічні ілюстровані календарі “Сільський господар”, які мали незмінний попит. Науково-популярні статті охоплювали всі галузі сільського господарства. Є. Храпливий редагував перший календар у 1928 р., П. Дубрівний – у 1931–1932 рр., М. Боровський – у 1934–1935 рр., А. Романенко – у 1936–1939 рр. З 1930 р. товариство очолювала колективна дирекція, відповідно видання книжок відбувалося під її керівництвом.

Статистичний аналіз книг серії за галузями сільського господарства свідчить про широту тематичного діапазону “Бібліотеки «Сільського господаря»”. Із виданих близько 180 книг було присвячено: пасічництву – 11; садівництву та городництву – 16; тваринництву – 13; хліборобському вишколу молоді – 4. Серію створювали понад 60 авторів, які були одними з найкращих фахівців і організаторів сільського господарства в Галичині. Серед них: Є. Храпливий, М. Боровський, Ю. Павликовський, М. Холєвчук, А. Романенко, В. Доманицький.

Видання серії “Видавництво Крайового молочарського союзу «Маслосоюз»” започаткували у 1908 р., однак Перша світова війна внесла свої корективи, і “Маслосоюз” відновив роботу тільки 1924 р. Структура серії, відбір книг, склад авторів видань були зумовлені потребою донести необхідні фахові інструктивно-навчальні матеріали до працівників сфери кооперативного молочарства. Серія охоплювала тільки фахові інструктивно-навчальні матеріали і популярні видання. До написання книжок серії було задіяно кращих фахівців та організаторів кооперативного молочарства, зокрема А. Мудрика, К. Михайлюка, М. Холєвчука. “Маслосоюз” експортував продукцію до країн Західної Європи, тому у виданнях серії приділяли увагу проблемам дотримання європейської технології виготовлення масла, контролю якості молока. Так, професор К. Михайлюк на основі довголітньої практики підготував підручник для майстрів-молочарів “Техніка

¹³ Іван Брик і Михайло Коцюба, ред., *Перший український просвітньо-економічний конгрес уладжений товариством “Просвіта” в сороклітє заснованя у Львові в днях 1. і 2. лютого 1909. року. Протоколи і реферати* (Львів: З друкарні Наукового товариства ім. Шевченка, 1910).

кооперативного молочарства” (Львів, 1931). Навчальний матеріал представлено також у книзі Андрія Мудрика “Кооперативний катехизм”¹⁴. Це нарис про кооперацію, запропонований як іспитовий матеріал для практиків “Маслосоюзу”. Він побудований у формі питань та відповідей та дає короткий огляд відомостей про кооперацію, її організаційні форми і фахові центри.

При вивченні історії сільськогосподарської кооперації важливим джерелом інформації стали перші українські книги серії “Кооперативна бібліотека” (1923–1938). Під такою назвою Ревізійний союз українських кооперативів видав серію популярних брошур під гаслом “Книжечка для всіх”. Її автором та редактором був відомий галицький кооператор, ревізор РСУК Антін Гаврилко. Він першим у Галичині почав писати статті в українській пресі на кооперативну тематику, був редактором “Господарсько-кооперативного часопису” (1922–1927).

Мета брошур серії зводилася до пояснення основних організаційно-правових положень. Популярний стиль викладу матеріалу було розраховано на людей, які працювали в кооперації і цікавилися її розвитком. Більшість видань мала повчальний, настановчий характер і була покликана виховати у кооператорів морально-правові засади – наприклад, “Підстави кооперації” та “З чим бореться у нас кооперація”.

Схвальний відгук на “Кооперативну бібліотеку” вмістив часопис “Народна просвіта” (1924, Ч. 2), де зазначалося, що книги серії “розбудять наш нарід на економічному ґрунті і тим причиняться до виходу нас на кращі шляхи”. Значного розвитку сільськогосподарська кооперація змогла набути тільки у 1920–1930-х рр. Вона охоплювала різні сторони господарського життя галицького села: кредитування і споживання, заготівлю і збут, переробку і експорт.

Зв’язок теорії з практикою, основи кооперативного руху Галичини, зумовив появу серії книг, розрахованих з одного боку на підготовленого фахівця, який працював у кооперативних установах, а з другого – на масового читача, небайдужого до проблем кооперації. Серія “Бібліотека Ревізійного союзу українських кооперативів” (1926–1939) мала за мету поширення досвіду роботи української кооперації Галичини. Було видано 80 книг, об’єднаних кооперативною тематикою. Структура серії була продуманою: збірка науково-популярних матеріалів, де висвітлювалися діяльність РСУК, “Центросоюзу”, “Центробанку”, “Народної торгівлі”, кооперативних з’їздів та зборів, фахових підручників для кооперативних курсів самоосвіти, популярно-пропагандистської літератури, до якої можна зарахувати художні твори на кооперативну тематику К. Малицької, І. Керницького, А. Косовського. Підручники та наукова література відзначалися багатими статистичними

¹⁴ Андрій Мудрик, *Кооперативний катехизм (Начерк про кооперацію, як іспитовий матеріал для практикантів(-ок) і експедієнтів(-ок) “Маслосоюзу”)* (Львів: Видання Крайового Молочарського Союзу “Маслосоюз”, 1939).

матеріалами й цікавими теоретичними висновками. Переклади кооперативних видань зарубіжних дослідників Д. Ресселя і Ш. Жіда, що увійшли до серії, дають можливість ознайомитися з досягненнями світової кооперативної думки.

Популярності серії сприяло те, що її редагував відомий галицький учений-кооператор Карло Коберський. До “Бібліотеки РСУК” увійшли сім його книг, зокрема “Кооперативний буквар” (1928) з багатою навчальною літературою, рекомендованою для навчання кооператорів. Окрім К. Коберського, авторами більшості книг серії були активні громадські діячі Галичини, керівники центральних кооперативних установ, теоретики й практики кооперативного руху: Ю. Павликовський, Й. Раковський, І. Витанович, О. Луцький.

Аналіз книг “Бібліотеки РСУК” показав, що до 1939 р. вчені та практики сільськогосподарської кооперації Галичини вивчили й розробили основні засади господарсько-кооперативного життя села: кредитування, споживання, заготівля, збут, переробка та експорт продукції. Більшість у серії “Бібліотека РСУК” складають популярно-виробничі видання. Вони всебічно висвітлюють процес становлення і розвитку різних видів кооперації, тенденції і напрями кооперативного будівництва. Такі видання були своєрідним зв’язком між наукою і практикою, надійним засобом формування і розповсюдження передового досвіду, росту професійних знань.

Поштовхом до активізації фахової та видавничої діяльності стала Перша хліборобська виставка, що відбулась у Стрию в 1909 р. з ініціативи Є. Олесницького. За час його головування (1909–1917) “Сільський господар” перетворився у значний видавничий осередок. У 1909 р. у Стрию почав виходити “Господар і промисловець” – перший у Галичині хліборобський спілковий журнал. Українські фахові агрономічні сили з 1909 р. об’єднувались довкола товариства “Сільський господар”¹⁵. Результати своїх наукових пошуків вони публікували в “Господарському часописі” – друкованому органі “Сільського господаря” з січня 1910 р. (редактор – К. Кахникевич). Усього в 1910–1944 рр. під егідою товариства “Сільський господар” виходило п’ять часописів та чотири додатки до них. До них належали часописи “Господарський часопис” (1910–1918, 1920), “Сільський господар” (1926–1944), “Український пасічник” (1933–1938), “Хліборобська молодь” (1934–1939), “Сад і город” (1939) та додатки, які випускали галузеві секції товариства: “Шовківництво” (1928–1929); “Сільськогосподарська кооперація” (1931); “Українська господиня” (1929); “Практичне садівництво” (1933–1938)¹⁶.

Чільне місце серед них посідав часопис “Сільський господар”. Основні його рубрики відповідали головним напрямам сільського господарства краю. Ілюстрований календар “Сільський господар” був популярним та універсальним за змістом, орієнтованим на широкий загальний читач, хто працював

¹⁵ Лариса Рева-Родіонова, *Українське товариство “Сільський господар” (1899–1944 рр.). Історія. Досвід* (Тернопіль: Підручники і посібники, 2000).

¹⁶ Євген Храпливий, “Двадцять п’ять літ часопису «Сільський господар»,” *Сільський господар* 4 (1939): 10–11.

в аграрному виробництві. У 1928 р. додатком до “Сільського господаря” почав виходити “Український пасічник”, який вже з 1929 р. став самостійним галузевим виробничим часописом, який мав на меті задоволення інформаційних потреб кваліфікованих фахівців і пасічників-початківців.

Серед жіночих видань, що виходили у Галичині, були господарські часописи, які закликали до збереження національних традицій та звичаїв, допомагали господарям якомога краще організувати працю вдома. На шпальтах видань пропагувалася українська національна культура, українське мистецтво, національне вбрання, ідеї суспільної агрономії. Варто відзначити часопис “Українська господиня”. Це тематична сторінка “Сільського господаря”, яка виходила у Львові 1921 і 1929 рр.

Традиційними підрозділами редакції були “Добрі поради”, “Годівля домашньої птиці”, “Виховання дітей”, “Куховарство”, “Домашнє лікування”, “Ручні роботи”. Тематика присвячена гігієні тіла; поради кваліфікованого лікаря мали на меті допомогти селянці вести здоровий спосіб життя, боротися з антисанітарією, великою смертністю серед новонароджених, високим рівнем жіночих захворювань. Редакція давала поради господарям: що робити, щоб кури неслися; як краще будувати хату; де мурувати піч; чим годувати домашню птицю. Велику увагу часопис приділяв господарській частині, в якій друкувалися малюнки інтер’єру хатин, печей, предметів побуту. “Українська господиня” пропагувала здоровий спосіб життя, приєдналася до загальної акції багатьох часописів вести боротьбу з пияцтвом, підтримувала антиалкогольне товариство “Відродження”. Однією з провідних тем була проблема сільської освіти. Редакція закликала жіноцтво вступати до гуртків і куховарських курсів “Сільського господаря”.

Тематичні мегаблоки часопису “Українська господиня”: гігієнічна тематика (пропаганда здорового способу життя); моральна тематика (піднесення морального духу сільського жіноцтва, критика морального занепаду); виховна тематика (заклики виховувати дітей у патріотичному дусі та на моральних цінностях); господарська тематика (статті про правильний догляд птиці, худоби тощо). На шпальтах часопису з’являється провідна думка про відповідальність сільської жінки за долю народу, постає і формується образ матері-українки. Головний характер часопису – практичність, порадиштво та виховання національно свідомого сільського жіноцтва в Галичині.

Становлення української кооперативної періодики Східної Галичини безпосередньо пов’язане з діяльністю Ревізійного союзу українських кооперативів (РСУК) та галузевих кооперативних центрів – “Центробанку”, “Маслосоюзу”, “Центросоюзу”, “Народної торгівлі”. Друкованими органами РСУК у різний час були “Економіст” (1904–1914), популярним додатком до якого виходила “Самопоміч” (1909–1914), а також щомісячний “Господарсько-кооперативний часопис” (1921–1944). У 1929–1936 рр. при ньому виходив додаток “Ощадність”. Провідним теоретично-кооперативним

виданням РСУК була “Кооперативна республіка” (1928–1939). У 1934–1939 рр. Союз видавав популярну газету “Кооперативна родина”, а у 1931–1939 рр. випускав щорічний “Календарець українського кооператора”¹⁷.

З 1909 р. виходив “Господар і промисловець” – орган Крайового союзу молочарського у Стрию, згодом у Львові (1910–1911). “Маслосоюз” видавав часопис молочарської кооперації “Кооперативне молочарство” (1926–1939). Кредитна кооперація, об’єднана в “Центробанку”, видавала “Кредитову кооперацію” (1938–1939). Питання кооперації висвітлювались також у періодичних виданнях товариства “Сільський господар” (однойменні календар і часопис). Помітну роль відігравав часопис “Економіст”, що ставив за мету інформувати фахівців про економічні кооперативні та господарські справи Галичини і зарубіжних країн¹⁸.

Після Першої світової війни та невдач визвольної боротьби в Східній Галичині постає спроба відновити господарсько-кооперативну пресу. “Господарсько-кооперативний часопис” виходив з травня до грудня 1921 р. як місячник Комітету організації кооператив. Проте тільки один рік його видавало товариство “Сільський господар”. Уже в 1922 р. “Господарсько-кооперативний часопис” став офіційним органом РСУК. Завдяки активній діяльності головних редакторів А. Гаврилка (1922–1927), Є. Храпливого (1930–1933), В. Софроніва-Левицького (1939–1944) коло прихильників часопису зростало. Він подавав відомості з усіх ділянок сільськогосподарського та кооперативного життя.

З 1928 до весни 1934 р. Є. Храпливий редагував офіційний орган РСУК – “Господарсько-кооперативний часопис”, у якому помістив 157 своїх статей, присвячених різним питанням сільського господарства, кооперації, хліборобського шкільництва. Про плідну працю Є. Храпливого у галицьких часописах свідчить статистичний аналіз його публікацій, який здійснив А. Качор: у часописах “Сільський господар” (1928–1944) – 68 статей, “Хліборобська молодь” (1934–1939) – 28 статей, “Український агрономічний вісник” (1934–1939) – 18 статей, календар “Сільський господар” (1927–1944) – 59 статей, “Українське молочарство” – 28 статей, “Кооперативне молочарство” – 11 статей, “Кооперативна республіка” – 15 статей¹⁹. Крім цього, він друкував статті у таких періодичних виданнях, як “Добробут”, “Життя і знання”, “Львівські вісті”, “Час”, “Нова хата”, “Український пасічник”, “Холмська земля”.

Зокрема, велику увагу приділяли практичному хліборобству і сільськогосподарській кооперації, висвітлювали досвід діяльності зарубіжної

¹⁷ Романюк і Галушко, *Українські часописи Львова*.

¹⁸ Пинда, “Кооперативні часописи Галичини,” 24–27.

¹⁹ Андрій Качор, *Євген Храпливий: з приводу 30-ліття смерті передового українського економіста і дослідника сільського господарства* (Вінніпег: Накладом Української Вільної Академії Наук, 1980), 28–30.

кооперації. На сторінках часопису фахові кооперативні центри (“Центробанк”, “Маслосоюз”, “Центросоюз”, “Народна торгівля” та РСУК) подавали звіти та інструктивно-правові документи для своїх членів. Окрім пропаганди кооперації та інструктування управ, видання висвітлювало національно-культурне життя Галичини. Редакція “Господарсько-кооперативного часопису” розробила декілька цікавих анкет, зокрема, “Кооперація як чинник поступу в нашій національній житті”, “Вплив кооперації на наше село”, “Домашній промисел у моїй околиці”, в яких брали участь представники церкви (Митрополит Андрей Шептицький), наукових кіл, передові громадські діячі. Таким чином, анкетування дало цінний матеріал, що показав зростання ролі кооперації в культурному і господарському житті галицького села²⁰.

Успішний розвиток молочарської кооперації Галичини після Першої світової війни спричинив заснування фахової періодики, яка висвітлювала передовий досвід молочарства у краї. З 1924 р. статті з питань молочарства вміщувались в “Господарському часописі”. Проте вони були розкидані по всьому виданню, що утруднювало тематичний пошук матеріалу. Для поглиблення фахових знань працівників української молочарської кооперації “Маслосоюз” видавав “Кооперативне молочарство”, яке з жовтня 1926 р. виходило як додаток до “Господарсько-кооперативного часопису”, а з грудня 1929 р. до вересня 1939 р. – як самостійний ілюстрований журнал-місячник – офіційний орган “Маслосоюзу”. Засновником “Кооперативного молочарства” був уже згаданий Є. Храпливий. Фактичними редакторами були два директори “Маслосоюзу” А. Палій та А. Мудрик, перший редагував матеріали з адміністративно-торговельної тематики, а другий – з організаційно-технічних проблем.

Суть праці українського кооперативного молочарства Галичини висвітлено у 14 річниках часопису “Кооперативне молочарство”. Показово, що майже половину надрукованого матеріалу займали організаційно-технічні та торговельні проблеми. Часопис призначався для вузького кола фахівців. У 40-річчя своєї діяльності “Центробанк” (1898) як фаховий центр української кредитної кооперації Галичини почав випускати часопис “Кредитова кооперація” (1938–1939), який редагував С. Кузик²¹. Тут висвітлювали питання кредитного діловодства, зокрема складання балансів і звітів у системі кредитної кооперації. Створювались і спеціальні видання-огляди історії розвитку та тематики кооперативної преси за певні періоди. Так, історико-бібліографічний огляд “Історії нашої кооперативної преси” (1938, 4 січня) К. Левицького інформував читачів про становлення і розвиток дев’яти українських кооперативних періодичних видань Галичини.

²⁰ Виздрік, “Галицьке село,” 266.

²¹ Мудрик, *Кооперативний катехизм*.

З січня 1934 р. у Галичині виходив місячник РСУК “Кооперативна родина” (1934–1939) – популярна газета для широкого загалу, яка висвітлювала господарсько-кооперативне життя краю, подавала повідомлення та вірші для “розваги старших та для науки молодому поколінню”, приділяла багато уваги жіночій та дитячій аудиторії. На четвертому році видання обсяг часопису збільшився переважно завдяки літературним публікаціям. Його наклад перед Другою світовою війною сягнув 60 тис. примірників. Редагував часопис Роман Купчинський, статті на кооперативні теми писав Остап Луцький.

З метою національного пробудження редакція “Кооперативної родини” у рубриці “З книгарської полиці” подавала рекомендаційні списки історичних та художніх книжок галицьких товариств “Просвіта” і “Червона калина”. У березні кожного року РСУК організовував місячник дешевої кооперативної літератури. Так, у квітні 1939 р. “Кооперативна родина” оприлюднила “Список кооперативних книжок РСУК за зниженими цінами” з 25 назв. Усі кооперативні часописи охоплювали широку читацьку аудиторію, намагаючись задовольнити потреби українських кооператорів у фаховій інформації.

Наукові агрономічні часописи в Галичині репрезентував “Український агрономічний вісник” (1934, 1938, 1939), ініціатором, видавцем і редактором якого був Є. Храпливий. На сторінках видання висвітлювали питання аграрної політики, громадської агрономії, розглядали проблеми сільськогосподарської освіти та науково-дослідної роботи в галузі сільського господарства на Великій Україні. Автором цих статей був Ф. Баранецький. Часопис багато уваги приділяв агротехніці, особливо методиці досліджень лук і сінокосів закарпатських полонин. Переважно ці наукові статті готували професори і доценти Української господарської академії в Подєбрадах (К. Мацієвич, І. Чередиїв, Б. Іваницький, І. Мазепа). Так, І. Мазепа на підставі результатів проведеної у 1926–1928 рр. дослідницької роботи підготував низку статей про методику досліджень лук і сінокосів закарпатських полонин. Актуальними були статті А. Терпиляка та А. Гнатовського, що висвітлювали розвиток садівництва на західних землях.

На першому році видання часопис “Український аграрний вісник” (1934) виходив як кварталний. Редакція у першому номері вісника так визначила свою мету: “...Бути збірником тих праць, які з ділянки агрономії і споріднених наук виходять з-під пера українських дослідників і практиків... на всіх землях, де тільки живуть українці”. Структура часопису не змінювалась протягом усього часу видання. Кожна книжка вісника (всього їх вийшло шість) мала сталі розділи: статті (5–7 публікацій); реферати та рецензії; міжнародні сільськогосподарські організації, конгреси, наради; записник нашої агрономічної праці; різне.

Серед інших українських періодичних сільськогосподарських видань часопис вирізнявся ґрунтовним науковим змістом і фаховим рівнем авторів. Високий науковий рівень часопису забезпечували вчені-агрономи Галичини, професори та викладачі Української господарської академії, які підготували майже 50 % наукових статей, рефератів і рецензій.

Висновки. Отже, в період входження Східної Галичини до складу Австро-Угорщини в результаті розвитку аграрних відносин, організації спеціалізованих фахових товариств була сформована система сільськогосподарських видань. Чільне місце серед фахових товариств займало товариство “Сільський господар”, яке випускало п’ять часописів і чотири додатки до них. Обраховуючи велику історико-культурну цінність досліджуваного інформаційного масиву та його значення для об’єктивного висвітлення історії аграрних відносин України, забезпечено введення сільськогосподарських видань краю до активного наукового обігу. Характерною рисою масиву сільськогосподарських видань Східної Галичини є їх синкретичний характер, що проявляється у прагненні комплексного забезпечення користувачів первинною та вторинною інформацією. В цілому система сільськогосподарських видань зазначеного періоду відповідала стану і тенденціям розвитку аграрних відносин, структурі та змісту інформаційних потреб користувачів. За призначенням система сільськогосподарських видань дозволяла задовольнити інформаційні потреби основних категорій користувачів: 1) широкого загалу працюючих у сфері аграрних відносин; 2) кваліфікованих фахівців; 3) організаторів сільськогосподарського виробництва; 4) професорсько-викладацького складу та слухачів і студентів навчальних закладів.

REFERENCES

- Bilavych, Halyna. “Rol periodychnoi presy v poshyrenni hospodarsko-kooperatyvnykh znan ukraintsiv (Zakhidna Ukraina, pochatok XX st.).” *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi* 18 (1) (2014): 63–72. (in Ukrainian).
- Borovskyi, Mykhailo. *Materialy do bibliografii hospodarskoi literatury, vydanoi v Halychyni, na Volyni, Zakarpatti y Bukovyni, 1788–1944*. Vinnipeh: Nakladom UVAN, 1968. (in Ukrainian).
- Bryk, Ivan, and Mykhailo Kotsiuba, eds. *Pershyi ukraïnskyi prosvitno-ekonomichnyi kongres uladzhenyi tovarystvom “Prosvita” v soroklitie zasnovania u Lvovi v dniakh 1. i 2. liutoho 1909. roku. Protokoly i referaty*. Lviv: Z drukarni Naukovoho tovarystva im. Shevchenka, 1910. (in Ukrainian).
- Drozdovska, Olesia. *Ukrainski chasopysy povitovykh mist Halychyny (1865–1939 rr.): istoryko-bibliohrafichne doslidzhennia*. Lviv: Lvivska naukova biblioteka im. V. Stefanyka NAN Ukrainy, 2001. (in Ukrainian).
- Halushko, Mariia. *Ukrainski chasopysy Stanislava (1879–1944 rr.): istoryko-bibliohrafichne doslidzhennia*. Lviv: Lvivska naukova biblioteka im. V. Stefanyka NAN Ukrainy, 2001. (in Ukrainian).
- Ihnatiienko, Varfolomii. *Ukrainska presa (1816–1916 rr.)*. Kharkiv; Kyiv: Derzhvydav Ukrainy, 1930. (in Ukrainian).
- Kachor, Andrii. *Yevhen Khraplyvyi: z pryvodu 30-littia smerty peredovoho ukrainskoho ekonomista i doslidnyka silskoho hospodarstva*. Vinnipeg: Nakladom Ukrainskoi Vilnoi Akademii Nauk, 1980. (in Ukrainian).

- Khraplyvyi, Yevhen. "Dvadtsiat piat lit chasopysu «Sil'skyi hospodar»." *Sil'skyi hospodar* 4 (1939): 10–11. (in Ukrainian).
- Misylo, Yevhen, comp. *Bibliohrafiia ukrainskoi presy v Polshchi (1918–39) i Zakhidno-Ukrainskii Narodnii Respublitsi (1918–19)*. Edmonton: Vydavnytstvo Kanadskoho instytutu ukrainskykh studii, 1991. (in Ukrainian).
- Mudryk, Andrii. *Kooperatyvnyi katekhyzm (Nacherk pro kooperatsiiu, yak ispytovyi material dlia praktykantiv(-ok) i ekspedientiv(-ok) "Maslosoiuzu")*. Lviv: Vydannia Kraiovoho Molocharskoho Soiuzu "Maslosoiuz", 1939. (in Ukrainian).
- Pynda, Liubov. "Ukrainski hospodarsko-kooperatyvni chasopysy Halychyny 1920–1930-kh rokiv." *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia knyhozhnavstvo, bibliotekoznavstvo ta informatsiini tekhnolohii* 10 (2015): 198–213. (in Ukrainian).
- Pynda, Liubov. "Kooperatyvni chasopysy Halychyny yak dzherelo bibliohrafichnoi informatsii (1904–1939)." *Visnyk Knyzhkovoï palaty* 10 (1998): 24–27. (in Ukrainian).
- Reva-Rodionova, Larysa. *Ukrainske tovarystvo "Sil'skyi hospodar" (1899–1944 rr.). Istoriia. Dosvid*. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky, 2000. (in Ukrainian).
- Romaniuk, Myroslav, and Mariia Halushko, comps. *Ukrainski chasopysy Lvova, 1848–1939 rr.: istoryko-bibliohrafichne doslidzhennia*. 3 vols. Lviv: Svit, 2001–2003. (in Ukrainian).
- Romaniuk, Myroslav, and Mariia Halushko. *Ukrainski chasopysy Kolomyi (1865–1994 rr.): istoryko-bibliohrafichne doslidzhennia*. Lviv: Lvivska naukova biblioteka im. V. Stefanyka NAN Ukrainy, 1996. (in Ukrainian).
- Vyzdryk, Vitalii. "Halyske selo na storinkakh ukrainskykh chasopysiv (20–30-ti rr. XX st.)." *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva* 3 (2013): 263–272. (in Ukrainian).
- Zhuk, Andrii. "Pro pershykh kooperativ i pershu kooperativnu literaturu na V. Ukraini." *Kooperativna Respublika* 2 (1932): 61–65, 5 (1932): 171–174, 8 (1932): 268–271.
- Zhuk, Andrii. "Ukrainska hospodarsko-kooperativna presa." *Hospodarsko-kooperativnyi chasopys* 1–2 (1931): 4–6. (in Ukrainian).
- Zhyvotko, Arkadii. *Istoriia ukrainskoi presy*. Miunkhen: Ukrainskyi Tekhnichno-Hospodarskyi Instytut, 1989–1990. (in Ukrainian).

**UKRAINIAN AGRICULTURAL PUBLICATIONS AND ECONOMIC-
COOPERATIVE MAGAZINES OF THE EASTERN GALICIA
(the first half of 20th century)**

Liubov PYNDA

Lviv National Agrarian University,
Research Library
1 Volodymyr Velykyi str., 80381, Dubliany, Ukraine,
e-mail: lnaulib@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-1522-9459>

The formation of economic and cooperative publications in Eastern Galicia was associated with the activities of Ukrainian educational economic and cooperative societies, unions, and associations. Five serial publications of professional societies were analyzed: “Biblioteka «Silskoho Hospodaria»” (“Library of «Village Farmer»” society, 1909–1944), “Vydavnytstvo kraiovoho molocharskoho soiuзу «Maslosoiuz»” (“Publishing House of the Regional Dairy Union «Maslosoiuz»”, 1908–1939), “Kooperatyvna biblioteka” (“Cooperative Library”, 1923–1938), “Biblioteka Reviziinoho soiuзу ukrainyskykh kooperativ” (“Library of the Revision Union of Ukrainian Cooperatives”, 1926–1939), and “Hospodarska biblioteka” (“Economic Library”, 1908–1910–?). It is noted that the main organizational and coordination center was the Ukrainian regional society “Village Farmer”, which developed during 1910–1944. publication of universal and sectoral agricultural publications and economic and cooperative magazines (5 magazine titles and 4 supplements to them). Economic and cooperative publications of sectoral cooperative centers of Galicia are characterized: “Tsentrobank” (center of Ukrainian credit cooperation), “Tsentrosoiuz” (Ukrainian procurement and marketing cooperation), “Maslosoiuz” (dairy cooperation), “Narodna tovgovlya” (consumer cooperation). It is noted that the publishing activities of these centers contributed to the formation and promotion of the cooperative method of organizing agricultural production and the rise of the economic culture of the region. The analyzed cooperative magazines at all stages of the mentioned historical development served as a valuable source of information for scientists and practitioners of Galician cooperation.

Keywords: agricultural editions, economic-cooperative periodicals, East Galicia, cooperation, public agronomy, dairy cooperation, credit cooperation, purveying-selling cooperation.

Стаття надійшла до редколегії 01.09.2019

Стаття прийнята до друку 21.10.2020